

## PAPER DETAILS

TITLE: Ortaokul Öğretmenlerinin "Öğrenci" Kavramına İlişkin Metaforik Algıları/Teachers`

Perceptions of the Concept of Student: A Metaphoric Study

AUTHORS: Sevilay ÇIRAK

PAGES: 221-236

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183119>

## ORTAOKUL ÖĞRETMENLERİNİN “ÖĞRENCİ” KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI<sup>1</sup>

Sevilay ÇIRAK

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi,  
sevilaycirak@hotmail.com

### Özet

*Bu çalışmanın temel amacı, öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesidir. Bu çalışma öğretmenlerin çalıştıkları okulun sosyo ekonomik durumuna göre mesleki yıllarında karşılaştıkları öğrencilere ilişkin algılarının ortaya konulması ve gerekli çalışmaların yapılması açısından önemlidir. Araştırma nitel bir çalışma olup olgu bilim deseninde tasarlanmıştır. Araştırma verileri, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Gaziantep ili Şehitkamil ilçesi farklı sosyo ekonomik çevrelere sahip okullarda görev yapmakta olan 83 öğretmenden elde edilmiştir. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Araştırma verileri açık uçlu sorulardan anket formları aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Öğretmenler öğrenci kavramını hamur, ayna, çamur, öğretmenin görünmeyen yüzü gibi metaforlarla açıklamışlardır. Öğretmenlerin oluşturduğu metaforlar Bilgi Alıcısı Varlık Olarak Öğrenci, Üretilen ve Şekillendirilen Varlık Olarak Öğrenci, Yansıtıcı Varlık Olarak Öğrenci, Çaba Gösteren Varlık Olarak Öğrenci, Sınırlandırılan Varlık Olarak Öğrenci, Değerli Varlık Olarak Öğrenci, Amaçsız Varlık Olarak Öğrenci, Yol Gösterilecek Varlık Olarak Öğrenci olmak üzere sekiz kategori altında toplanmıştır. Öğretmenlerin ürettiği metaforların bulunduğu kategoriler çalıştıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo ekonomik düzeyine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçlara yönelik olarak olumsuz algıya sahip öğretmenlerin algılarını değiştirecek motive edici çalışmaların okul rehberlik servisleri ile gerçekleştirilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.*

**Anahtar Kelimeler:** Metafor, Öğretmen, Öğrenci, Okul, Sosyoekonomik düzey.

## SECONDARY SCHOOL TEACHERS’ METAPHORIC PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF STUDENT

### Abstract

*The main purpose of this study is to determine teachers’ mental images about concept of student via metaphors. This research is significant as it attempts to explore teachers’ perceptions of their students according to the school socio economic status in their professional year and conduct necessary studies. The research is a qualitative research and designed as phenomenological pattern. This research was carried out with participation of 83 teachers working at various schools which have different socio economic status, in Şehitkamil district of Gaziantep, in 2012-2013 academic year. The participants were chosen using maximum variation sampling method which is one of the purposive sampling methods. The research data were collected with open-ended questionnaires. Content analysis technique which is a qualitative research method was used to analyze the data. Teachers explained the concept of “student” via some metaphors such as dough, mirror, family, mud, teacher’s invisible face. The metaphors created by teachers were collected under eight categories: Student as produced/formed asset, Student as reflective asset, Student as aimless asset, Student as recipients of knowledge, Student as valuable asset, Student as need to guidance asset, Student as limited asset, Student as striving asset. Explained metaphors related to the categories varied according to the school socio economic status. According to the findings, some suggestions were drawn such as conducting motivating studies via school guidance services to change the perception of teachers’ who have negative perceptions of the students.*

**Key Words:** Metaphor, Teacher, Student, School, Socio economic status.

<sup>1</sup> Bu çalışma 22. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde (5-7 Eylül 2013 Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir) sözlü bildiri olarak kabul edilmiştir, bildiri yeniden düzenlenerek makale formatına dönüştürülmüştür.

### Giriş

Eğitim bireyin yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Ailede informal olarak başlayan bu sistem okullarda formal olarak devam ettirilir. Eğitim sisteminin en önemli ögesi de öğretmendir. Çünkü ailede başlayan eğitim okullarda öğretmenler aracılığıyla devam ettirilir. Etkili eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinde, sınıftaki öğrenme süreçlerinin düzenlenmesi, uygun etkinlik ve ders araç gereçlerinin seçimi ve işe koşulması öğretmenlerin sorumluluğundadır. Bu işlevleri yerine getiren öğretmen, sınıfta etkin bir rol oynayarak öğrencilerin okulda bulundukları süre boyunca hem öğretimlerinde hem de kişisel davranışlarında önemli etkilerde bulunmaktadır.

Metafor bir şeyi başka şey ile benzetmeye, onunla anlatmaya yarayan mecazlardır. Son yıllarda metafor, bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlama ve açıklamada kullanılabilecek güçlü bir zihinsel araç olarak ele alınmaktadır (Yob, 2003). Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre metaforlar insanın doğayı ve çevresini anlamasının, anlamsız gibi görünen nesnel gerçeklikten belirli yorumlar yoluyla anlamlar çıkarmasının, yaşantı ve deneyime anlam kazandırmanın araçları olarak "bilmeye" de olanak sağlar.

Metaforik imajları araştırmak, öğretmenlerin sınıfta sahip olduğu roller, öğrenciler ve eğitimle ilgili inançları ve varsayımlarının altında yatanları ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir (Ben-Peretz, Mendelson ve Kron, 2003).

Bu açıdan öğretmenlerin "öğrenci" olgusuna ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla incelemek ve bağlamsal faktörler arasındaki ilişkileri araştırmak için metafor uygun bir araç olarak görülmektedir. Nitekim "öğrenme" ve "öğretme" olgularına ilişkin tutumları metaforlar aracılığıyla irdeleyen araştırmalar literatürde oldukça yaygındır ve öğretmen rolleri, öğretmen ve öğrenci kavramları üzerine üretilen metaforlarla ilgili çalışmalarda farklı yaklaşımlar görülmektedir (Saban 2004; Çelikten, 2006; Ocak ve Gündüz 2006; Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Cerit 2008; Saban 2009; Seferoğlu, Korkmazgil ve Ölçü, 2009; Aydın ve Pehlivan , 2010; Kıldan, Ahi ve Uluman, 2012).

Örneğin Saban, Koçbeker ve Saban (2006) öğretmen adayları ile yürüttüğü çalışmasında öğretmen kavramına ilişkin metaforları 10 farklı kategori altında toplamış ve metaforların öğretmen adaylarının öğrenme ve öğretme gibi olgulara ilişkin sahip oldukları kişisel algıları ortaya çıkarmada, anlamada ve açıklamada güçlü bir araştırma aracı olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Cerit (2008) öğretmen, öğrenci ve yöneticilerin öğretmen kavramına ilişkin metaforlarını incelediği araştırmasında öğretmenin daha çok bilgi kaynağı ve dağıtıcısı, anne/baba, arkadaş, rehber ve çevresini aydınlatan kişi olarak kabul edildiğini bulgulamıştır. Saban (2004) çalışmasında öğretmen kavramına yönelik geliştirilen metaforlar üzerine çalışma yapmış; çalışmaya katılan öğretmen adaylarının %64'ünün öğretmeni "bilginin kaynağı ve aktarıcısı", "öğrencileri şekillendirici ve biçimlendirici" ve "öğrencileri tedavi edici" olarak algıladığını tespit etmiştir. Aydın, Pehlivan (2010) öğretmen adaylarının öğretmen ve öğrenci kavramına ilişkin metaforlarını araştırdığı çalışmasında

öğretmen için ilk 3 sırada yer alan metaforlar Güneş; ebeveyn ve pusula; ağaç. öğrenci kavramı için ilk 3 sırada yer alan metaforlar sırasıyla; tohum; fidan ve çiçek; ağaç, asker, hamur, bilgisayar, arı olarak belirlenmiştir. Araştırmada Türkçe öğretmeni adaylarının ortaya koydukları metaforlar ve bunların oluşturdukları kategorilerin az bir kısmının öğrenci odaklı eğitim anlayışını yansıttığı görülmüş ve bu durum öğretmen adaylarının kendilerini geleneksel eğitim anlayışı rolüyle görmekte olduğuna yorumlanmıştır. Yine sınıf öğretmeni öğretmen adayları üzerine yapılan bir çalışmada, öğretmen kavramı geleneksel rolüyle tanımlanmış; İngilizce öğretmen adayları üzerine yapılan bir başka çalışmada ise İngilizce öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ürettikleri metaforlardan öğretmenliğin demokratik/katılımcı rolünü benimsedikleri bulgulanmıştır (Saban, 2004). Kıldan, Ahi, Uluman (2012) öğretmen adaylarının çocuk kavramına ilişkin ürettiği metaforlar üzerine çalışmalar yapmış ve üretilen bu metaforların dayandığı eğitim felsefelerine (yapılandırmacılık, davranışçı felsefe gibi) yönelik çıkarımlarda bulunmuşlar; adayların daha çok davranışçı felsefeye dayanan mecazlar ürettiği sonucuna varmışlardır. Yabancı literatürde de benzer çalışmalar mevcuttur (Hagstrom ve ötk., 2000; Chen, 2003; Leavy, McSorleyve Bote, 2007; Shaw, Barry ve Mahlios, 2008; Shaw ve Mahlios, 2008; Alger, 2009; Akt: Aydın, Pehlivan, 2010; Bozlk, 2002). Çapan (2010) ise yine öğretmen adayları ile yürüttüğü çalışmasında üstün yetenekli öğrencilere yönelik oluşturulan metaforlar üzerinde durmuştur.

Ocak ve Gündüz (2006)’e göre oluşturulan metaforlar bireylerin kendi değerleri, inançları, kültürleri ve deneyimlerinden etkilenmektedir. Farklı ortamlarda çalışan öğretmenlerin deneyimleri farklı olacağından algılarında da farklılık olması beklenmektedir. Alan yazında bizzat uygulayıcı olan öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin algılarını ortaya koyan çalışma sayısı az bulunmakla (Inbar, 1996) birlikte öğretmenlerin çalıştığı okulların sosyo ekonomik düzeyine göre karşılaştırmanın yapıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda farklı sosyo ekonomik çevrelere sahip okullarda çalışan alanda bizzat uygulayıcı öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin algılarını ortaya koymak, varsa olumsuz algıların giderilmesi anlamında gerekli çalışmaları yapmak önemli gözükmektedir. Zira literatürde öğretmenlerin, öğrencilerin düzeylerine uygun, olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmalarında öğrencileri algılayış biçimlerinin etkili olduğunu gösteren araştırmalara rastlanmaktadır. (Wood & Floden, 1990; Albion ve Ertmer, 2002). Yani öğretmenlerin öğrencilere yönelik algıları, onların sınıfta sergileyecekleri davranışları öğrencilerle etkileşim biçimlerini ve sınıf içinde tercih ettikleri öğretim yöntemlerini etkilemektedir.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin *öğrenci* kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri *metaforlar* aracılığıyla ortaya çıkarmak ve buna ilişkin çıkarımlarda bulunmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

(1) Öğretmen adaylarının *öğrenci* kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar (ya da zihinsel imgeler) nelerdir?

(2) Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

(3) Bu kavramsal kategoriler öğretmenlerin çalıştıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo ekonomik düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

#### **Yöntem**

##### **Model**

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim desende tasarlanmıştır. Araştırmada verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak amaçlandığı için çalışma olgubilim desenedir. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

##### **Katılımcılar**

Bu araştırma, 2012-2013 eğitim öğretim yılında, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesi farklı sosyo ekonomik çevreye sahip (düşük-orta-yüksek) 6 ortaokulda öğretmen olarak çalışan 92 branş öğretmenin gönüllü katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Okulların sosyo ekonomik düzeylerine göre gruplandırılmasında Gaziantep ilini iyi bilen bir okul müdürü, bir ortaokul öğretmeni ve bir akademisyenin görüşü ile yerleşim yerinin özelliği dikkate alınmıştır. Okullar bulundukları çevreye göre düşük-orta-yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip olmak üzere 3 gruba ayrılmış; daha sonra her bir gruptan ikişer okul rastgele örnekleme yolu ile seçilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre olgu bilim araştırmalarında kaynak olarak araştırmacının odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu yansıtabilecek birey ya da gruplar seçilmelidir. Bu yüzden bu çalışma, eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin ergenlik dönemini içine alan, öğrencilere yönelik tutumlarını olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyecek durumlarla karşılaşan, farklı sosyo ekonomik çevreye sahip ortaokullarda çalışan farklı branşlardan öğretmenler ile yürütülmüştür. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre buradaki amaç, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Okulların farklı sosyo ekonomik çevrelerden seçilmesindeki amaç öğretmenlerin öğrencileri algılamalarına dair bütüncül bir resim ortaya koymaktır. Katılımcılara ilişkin özellikler Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların diğer özellikleri araştırma kapsamı için önemli olmadığından branş öğrenim durumu vb. özellikler verilmemiştir.

**Tablo 1:** Katılımcıların Özellikleri

| Okul türü | Yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip okul | Orta sosyo ekonomik düzeye sahip okul | Düşük sosyo ekonomik düzeye sahip okul | Toplam |
|-----------|-----------------------------------------|---------------------------------------|----------------------------------------|--------|
| Cinsiyet  |                                         |                                       |                                        |        |
| Bay       | 14                                      | 9                                     | 6                                      | 29     |
| Bayan     | 27                                      | 8                                     | 19                                     | 54     |
| Toplam    | 41                                      | 17                                    | 25                                     | 83     |

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların %65’i bayan; %35’i erkektir.

#### **Veri Toplama Aracı**

Araştırmaya katılan öğretmenlerin *öğrenci* kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri (*metafor*) ortaya çıkarmak amacıyla her birinden “*Öğrenci .....’e benzer; çünkü .....’*” cümlesini tamamlaması istenmiştir. Bu amaç için öğretmenlere, sayfanın en üstünde bu ibarenin yazılı olduğu boş bir kağıt verilmiştir. Formun geliştirilmesi sürecinde literatür taranmış ve eğitim bilimleri alanında çalışan 2 öğretim elemanından görüş alınmıştır. Bu bağlamda öğretmenleri zihinsel olarak sınırlamamak için birinci boşluğa yazabilecekleri kavrama ilişkin liste, örnek vb. verilmemiş; yazılacak kavram tamamen öğretmenlerin hayal güçlerine bırakılmıştır.

#### **Verilerin Toplanması**

Öğretmenlerden veri toplama aracındaki ifadeyi kullanarak ve sadece tek bir *zihinsel imge* üzerinde yoğunlaşarak düşüncelerini kâğıda dökmeleri istenmiş; öğretmenlerin düşünmeleri için yeteri kadar zaman verilmiştir. Araştırmada “*çünkü*” kavramına da yer verilerek katılımcıların kendi metaforları için bir “*mantıksal dayanak*” sunmaları istenmiştir. Öğretmenlerin kendi el yazılarıyla kaleme aldıkları bu kompozisyonlar, birer “*belge*” ve “*doküman*” olarak araştırmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

#### **Verilerin Analizi**

Öğretmenlerin *öğrenci* kavramına ilişkin oluşturdukları metaforların analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde amaç, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yıldırım ve Şimşek (2008) içerik analizinde görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilebileceğini belirtmişlerdir. Bu araştırmada da araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerini yansız olarak ortaya koymak amacıyla cevaplardan direkt alıntılar yapılmıştır. Öğretmenlerin çalıştıkları okullar analiz sürecinde önemli olduğundan ifadeler okulların sosyo-ekonomik özellikleri göz önüne alınarak incelenmiştir.

Katılımcılardan toplanan veriler belirtilen üç aşama gözetilerek analiz edilmiştir: (1) kodlama ve ayıklama aşaması, (2) kategori geliştirme aşaması, (3) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması

Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Öğretmenlerin *öğrenci* kavramına ilişkin oluşturduğu metaforlar belirlenerek, bir metafor tablosu oluşturulmuştur. 92 öğretmenin katıldığı çalışmada, 9 öğretmenin oluşturduğu metafor, uygun olmadığı ve tam olarak anlaşılmadığı gerekçesiyle kapsam dışı bırakılmıştır. Örneğin bir katılımcı, bir metafor imgesini sunmak yerine, genel olarak, *öğrenci* kavramının artık değiştiğini; değerlerde yozlaşma meydana geldiğini tartışmıştır. Yine, bir öğretmen belli bir metafor imgesini dile getirdiği hâlde, söz konusu metafora ilişkin

herhangi bir gerekçe(mantıksal dayanak) sunmamıştır. Bazı öğretmenler de birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar üretmişlerdir. Geri kalan 83 öğretmenin oluşturduğu metaforlar araştırmacı tarafından kategorize edilmiş ve metafor tablosuna eklenmiştir. Metafor tablosundaki metaforlar ve kategoriler araştırmacılar tarafından ortak kabul edilen ve üzerinde uzlaşılan metafor ve kategorilerdir. Oluşturulan kategoriler ve metaforlar araştırmacı tarafından yeniden düzenlenmiş ve yorumlanarak okuyucuya sunulmuştur.

**Kategori Geliştirme Aşaması:** Bu aşamada, temel olarak katılımcılar tarafından oluşturulan metaforlar, öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından incelenmiştir. Kategorize edilmeden önce alan yazında geçen kaynaklar da göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede Saban (2009); Aydın, Pehlivan (2010)'ın kategori oluşturma biçimlerinden yararlanılmıştır. Daha önce oluşturulan metafor tablosuna bağlı kalınarak 8 temel kategori oluşturulmuş ve katılımcılar tarafından oluşturulan metaforların, hangi kategoriler altında yer alacağı her bir metaforun mantıksal dayanağına göre belirlenmiştir. Yani bazı metaforlara (örneğin şiir metaforu) birden fazla anlam yüklendiğinden, bu metaforlar, yüklenilen anlama bağlı kalınarak ilgili kategoriye eklenmiş ve doğrudan alıntılarla metaforlar ve kategoriler arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Katılımcıların belirledikleri bazı metaforlar, herhangi bir kategoriye uygun düşmediği için araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca kategorilere ilişkin ortaya çıkan metaforların yüzde ve frekans hesaplamalarında SPSS 15.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır.

**Geçerlilik ve güvenilirlik sağlama aşaması:** Toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasındadır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla iki temel işlem gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, geçerliliği sağlamak için veri analiz süreci ayrıntılı bir biçimde açıklanmış, elde edilen tüm veriler, bulgulara, hem nicel hem de nitel olarak bir arada verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 8 kavramsal kategori altında verilen metaforların söz konusu kategoriye temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla metaforlar 2 eğitim bilimleri uzmanının görüşüne sunulularak karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) formülü ( $\text{Güvenirlik} = \frac{\text{görüş birliği}}{(\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı})}$ ) kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması sonucu %93'tür. Uyum sağlamayan kodlar üzerinde tartışılmış ortak bir görüş oluşturulmuştur. Yine Miles ve Huberman'a (1994) göre nitel araştırmalarda %90 ve üzeri araştırmacı ve uzman görüşü birliği sağlanıyorsa, çalışma güvenilir kabul edilmektedir. Bu durumda, bu çalışmanın güvenilir olduğu söylenebilir.

### Bulgular

Araştırmada öğretmenlere öğrenci kavramıyla imgesel olarak özdeşleştirdikleri metaforlar sorulmuştur. Yanıtlar, alt sorular çerçevesinde yüzde ve frekansları alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin özdeşleştirdikleri öğrenci metaforları, Tablo 2’de verilmiştir.

**Tablo 2:** Öğretmenlerin “Öğrenci” Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforlar Ve Frekans Dağılımları

| Metafor Adı       | F  | Metafor Adı              | F | Metafor Adı         | F | Metafor Adı                | F | Metafor                              | F         |
|-------------------|----|--------------------------|---|---------------------|---|----------------------------|---|--------------------------------------|-----------|
| Hamur             | 10 | Boş kutu                 | 2 | Domates             | 1 | Bilgisayar uygulaması      | 1 | Maden                                | 1         |
| Ayna              | 8  | Yarış atı                | 2 | Ham taş             | 1 | Boş defter                 | 1 | Rüzgarın önünde savrulan kuru yaprak | 1         |
| Fidan             | 4  | Boş kova                 | 1 | Tohum               | 1 | Sınıf öğretmeni            | 1 | Altın top                            | 1         |
| Ağaç              | 3  | Alıcı                    | 1 | Kil                 | 1 | Öğretmenin görünmeyen yüzü | 1 | Gökkuşağı                            | 1         |
| Çiçek             | 3  | Boş sayfa                | 1 | Çamur               | 1 | Bukalemun                  | 1 | Midye içindeki inci                  | 1         |
| Boş levha         | 3  | Az kullanılmış defter    | 1 | Kağıt               | 1 | Ünlüler                    | 1 | Deniz                                | 1         |
| Arı               | 2  | Buğday tanesi            | 1 | Program algoritması | 1 | Virüs                      | 1 | Dağın etekleri                       | 1         |
| Bina              | 2  | Şiir                     | 2 | Toprak              | 1 | Güneş                      | 1 | Gundi                                | 1         |
| Yeni doğmuş bebek | 1  | Gönüllüler               | 1 | Su                  | 1 | Teneke kutu                | 1 | Evren                                | 1         |
| Kuru ağaç         | 1  | Yolunu kaybetmiş yabancı | 1 | Kalas               | 1 | Sarp kaya                  | 1 | <b>Toplam</b>                        | <b>83</b> |
| Kitap             | 1  | Makine                   | 1 | Seramik toprağı     | 1 | Gemi                       | 1 |                                      |           |

Tablo 2’de görüldüğü gibi 83 öğretmenin öğrenci kavramını 54 farklı imgesel metaforla özdeşleştirdiği ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan 83 öğretmenden 10 tanesi öğrenci kavramını en yüksek frekansla (%12,5) “hamur” 8 tanesi ise “ayna”(%9,6) metaforu ile özdeşleştirmiştir. Bunları takiben en çok üretilen metaforların fidan(%4,8), ağaç(%3,6), çiçek(%3,6), boş levha(%3,6), arı(%2,4), bina(%2,4), yarış atı(%2,4), boş kutu(%2,4) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “rüzgârın önünde savrulan kuru yaprak, kuru ağaç, yeni doğmuş bebek, boş kova, az kullanılmış defter, midye içindeki inci, yolunu kaybetmiş yabancı” gibi metaforlar da birer kez(%1,2) ifade edilmiştir.

### **Öğretmenlerin Öğrenci Kavramına İlişkin Algılarına Yönelik Oluşturulan Kategoriler**

Öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar kategorileştirilerek Tablo 3'te verilmiştir.

**Tablo 3:** Öğretmenlerin “öğrenci” kavramına ilişkin ürettikleri metaforların ortak özelliklerine göre oluşturulan kategoriler ve frekans dağılımları

| Kategoriler                                                                                                                                             | f  | %   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|
| Bilgi Alıcısı Varlık Olarak Öğrenci<br>(Boş levha, Boş kutu, Boş kova, Az kullanılmış defter, Boş sayfa, Boş defter)                                    | 9  | 11  |
| Üretilen Biçimlendirilen Varlık Olarak Öğrenci<br>(Hamur, Fidan, Ağaç, Çiçek, Bina, Seramik toprağı, Çamur, Ham taş, Domates, Buğday tanesi, Kil, Şiir) | 31 | 36  |
| Yansıtıcı Varlık Olarak Öğrenci<br>(ayna, bilgisayar uygulaması, öğretmenin görünmeyen yüzü, sınıf öğretmeni, alıcı, program algoritması, bukalemun)    | 14 | 17  |
| Değerli Varlık Olarak Öğrenci<br>(kitap, toprak, maden, güneş, midye içindeki inci, altın top, gökkuşağı, deniz, şiir)                                  | 9  | 11  |
| Sınırlandırılan Varlık Olarak Öğrenci<br>(makine, yarış atı)                                                                                            | 3  | 4   |
| Çaba Gösteren Varlık Olarak Öğrenci<br>(arı, yeni doğmuş bebek, gönüllüler)                                                                             | 3  | 4   |
| Amaçsız Varlık Olarak Öğrenci<br>(sarp kaya, dağın etekleri, gundi, su, teneke, rüzgar önünde savrulan kuru yaprak, kuru ağaç, ünlüler, virüs, kalas)   | 10 | 12  |
| Yol Gösterilecek Varlık Olarak Öğrenci<br>(arı, evren, yol bilmeyen yabancı, gemi)                                                                      | 4  | 5   |
| Toplam                                                                                                                                                  | 83 | 100 |

Tablo 3'te görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğretmenlerin %36'lık büyük bir kısmı öğrenciyi üretilen/biçimlendirilen varlık olarak görmüşlerdir. Bu kategoride öğrenciler hamur, fidan, ağaç, çiçek, bina, seramik toprağı, çamur, ham taş, domates, buğday tanesi, kil, şiir metaforlarıyla özdeşleştirilmişlerdir. Bununla ilgili bir öğretmen; *“Bana göre öğrenciler bina'ya benzer; çünkü (...)temeli aile attıktan sonra binanın katlarını da okulda aldığı eğitim tamamlayacaktır.”* Başka bir öğretmen *“Bana göre öğrenciler hamur'a benzer; çünkü öğretmenler ve aileleri zaman içinde onlara şekil verirler.”* ifadelerini kullanmışlardır. O halde öğretmenlerin başta aileleri sonrasında da kendilerini üreten ve biçimlendiren olarak gördükleri yorumunu yapabiliriz.

Yansıtıcı varlık olarak öğrenci kategorisi en çok frekansa sahip (%17) 2. kategori olarak görülmektedir. Bu kategoride öğrenciler ayna, bilgisayar uygulaması, öğretmenin görünmeyen yüzü, sınıf öğretmeni, alıcı, program algoritması, bukalemun metaforlarıyla özdeşleştirilmişlerdir. İlgili açıklamalar da

öğrencinin başta ailesini devamında da öğretmenini yansıttığı şekilde algılandığını böylelikle üretilen/biçimlendirilen kategorisi ile de benzerlik taşıdığı söylenebilir. Çünkü her iki kategoride de aile öncelikli olmak üzere öğrencinin çevresini yansıttığı, onların davranışları ile şekillendikleri algısını içermektedir. Bu konuda bir öğretmenin açıklaması *“Bana göre öğrenciler ayna’ya benzer çünkü anne ve babada gördüğü hal ve hareketleri, ailede öğrendiği davranışları sergiliyorlar. Ailede verilen ahlak kuralları öğrenci davranışlarının temelini oluşturur. Eğer temel sağlam ise okulda devamı getirilir. Temel yok ise uğraşlar boşuna.”* şeklindedir.

En yüksek frekansa sahip (f=10, %12) 3. Kategori ise amaçsız olarak öğrenci kategorisidir. Bu kategoride öğretmenler öğrencileri sarp kaya, dağın etekleri, gundi, su, teneke, rüzgar önünde savrulan kuru yaprak, kuru ağaç, ünlüler, virüs, kalas metaforlarıyla özdeşleştirmişlerdir. Bu kategoride öğretmenlerin öğrencileri olumsuz algıladıklarını söyleyebiliriz. Burada öne çıkan nokta öğrencilerin bir amaçlarının olmaması bu yüzden öğretmenlerin kendilerini çaresiz hissettikleri yönündedir. Bununla ilgili bir öğretmenin ifadesi *“Bana göre öğrenciler rüzgar önündeki kuru yaprak’a benzer; çünkü bu dönemdeki sosyal ve teknolojik değişim öğrencileri ahlaken geliştireceği yerde gerilemelerine sebep oldu. Kavramlar somutlaştıkça manevi değerlerin önemi azaldı. Önlerine bir hedef koymaksızın sadece yaşamak için yaşayan; ailelerinin önemsemediği, karnını doyurmayı bakmak zanneden ailelerin başlarından savmaya çalıştığı birer varlık olarak yaşıyorlar. Popüler kültüre boşu boşuna uymaya çalışan ahlaki değerleri umursamayan ve gittikçe kaybolan bir nesil.”* şeklindedir. En yüksek frekansa sahip 3. Kategorinin öğrencilerin amaçsız olarak nitelendirildiği kategori olması düşündürücüdür. *Bunun nedenlerini yukarıda verilen örnek üzerinden irdelemek bize çok daha iyi bir izlenim kazandıracaktır.*

Bilgi alıcısı varlık olarak öğrenci ve değerli varlık olarak öğrenci kategorileri eşit frekanslar(f=9, %11) almışlardır. Bilgi alıcısı olarak öğrenci kategorisinde öğretmenlerin kendilerine ve ailelere bilgi yükleme işlevi atfettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu kategoride öğrenciler genelde boş levha, boş sayfa gibi metaforlarla özdeşleştirilmiştir. Bununla ilgili bir öğretmenin ifadesi *“Bana göre öğrenciler boş kova’ya benzer; çünkü ne doldurursan alır. Bal, su, zehir veya başka şeyler. Az, yarım, çeyrek veya tam doldurabilirsin. Ebeveynler ve eğitimciler kendi hüner ve çabası ile kovayı doldurur.”* şeklindedir.

Değerli varlık olarak öğrenci kategorisinde ise öğrenciler her biri birbirinden farklı özellikler taşıyan kitap, toprak, maden, güneş, midye içindeki inci, altıntop, gökkuşağı, deniz, şiiir gibi kıymetli varlıklarla özdeşleştirilmiştir. Bununla ilgili bir öğretmenin ifadesi *“Bana göre öğrenciler gökkuşağına benzer; çünkü gökkuşağının nasıl farklı renkleri varsa her öğrenci de şahsına münhasırdır. Hepsisi aslında farklılıkları sebebiyle güzeldir gözümüzde.”* şeklindedir.

Yol gösterilecek varlık olarak öğrenci kategorisinde öğrenciler arı, evren, yol bilmeyen yabancı, gemi metaforlarıyla özdeşleştirilmiş ve öğrencilerin bir rehber ihtiyacı duyduklarına değinilmiştir. Bununla ilgili bir öğretmen öğrencileri gemi’ye

benzetmiş ve *“Onlara bir rota çizmeleri için destek oluruz, yol gösteririz.”* ifadesine yer vermiştir.

Sınırlandırılan varlık olarak öğrenci kategorisinde öğretmenler öğrencileri makine ve yarış atı metaforları ile özdeşleştirmişlerdir. Açıklamalarda öğrencilerin çocukluk yıllarını yaşayamadıkları öğrencilerin bir maratonda oldukları vurgulanmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin öğrencilerin durumunu olumsuz olarak algıladıkları yorumunu yapabiliriz. Bu kategoride bir öğretmen ifadesi, *“Bana göre öğrenciler makine’ye benzer; çünkü eğitim sistemimiz öğrenci istekleri, beklentileri ve amaçlarına yönelik değil. Bir yarış var. Çok çalışmalılar. Hayat, dayatmalardan ve derslerden ibaret. Kendi yaşlarının gereği aktiviteleri hiç yaşayamıyorlar. Dolayısı ile sorunlu ergen oluyorlar.(...)”* şeklindedir.

Çaba gösteren varlık olarak öğrenci kategorisinde öğrenciler arı, yeni doğmuş bebek, gönüllüler metaforlarıyla özdeşleştirilmişlerdir. Bu kategoride öne çıkan algı öğrencilerin kendi doğrularını oluşturmaları için çabaladıkları yönündedir. Bu konuda bir öğretmen; *“Bana göre öğrenciler yeni doğmuş bir bebeğe benzer; çünkü öğrenmeye açık, keşfetmeye meraklı, kendi doğrusunu bulmaya çalışan varlıklardır.”* ifadesini kullanmıştır.

Özetlemek gerekirse öğretmenler öğrencileri çoğunlukla şekil verilecek/üretilcek varlıklar olarak görmekle birlikte öğrencilerin çevre tarafından şekillendirildiği üzerinde durmuşlardır. Bunu bir öğretmenin açıklaması ile tekrar görelim: *“Öğrenciler oyun hamurlarına benzer ama ilk kıvamını aileden sonraki kıvamı eğitim ve öğretimden alır. İstedğin şekli verebilirsin ama tek etki faktörü öğretmen değildir.”* Üretilen metaforların mantıksal dayanak bölümünde çevre şartlarının etkisi üzerinde durulmaktadır. O halde aile öğrencinin hayatında birinci derecede önemli olmakla birlikte algılara göre aile ve öğretmen öğrencinin gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir.

**Okulların Sosyo Ekonomik Durumuna Göre Kategorilerin Dağılımı****Tablo 4:** Oluşturulan kategorilerin okulların sosyo ekonomik durumuna göre dağılımları

| Katego-<br>riler                                  | Bilgi<br>Alicısı<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Üretilen/<br>Biçimlendi-<br>rilen Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Yansıtıcı<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Değerli<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Sınırlan-<br>dırılan<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Çaba<br>Göstere-<br>n Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Amaçsız<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Yol<br>Gösteril-<br>ecek<br>Varlık<br>Olarak<br>Öğrenci | Toplam |
|---------------------------------------------------|-------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------------------|-----------------------------------------------------|---------------------------------------------------|----------------------------------------|---------------------------------------------------------|--------|
| <b>Okullar</b>                                    |                                                 |                                                               |                                          |                                        |                                                     |                                                   |                                        |                                                         |        |
| <b>Yüksek</b><br>sosyo-<br>ekono-<br>mik<br>düzey | 5                                               | 14                                                            | 5                                        | 7                                      | 3                                                   | 2                                                 | 3                                      | 2                                                       | 41     |
| <b>Orta</b><br>sosyo-<br>ekono-<br>mik<br>düzey   | 2                                               | 11                                                            | 1                                        | -                                      | -                                                   | -                                                 | 2                                      | 1                                                       | 17     |
| <b>Düşük</b><br>sosyo-<br>ekono-<br>mik<br>düzey  | 2                                               | 6                                                             | 8                                        | 2                                      | -                                                   | 1                                                 | 5                                      | 1                                                       | 25     |
| Toplam                                            | 9                                               | 31                                                            | 14                                       | 9                                      | 3                                                   | 3                                                 | 10                                     | 4                                                       | 83     |

Tablo 4’te okul türüne göre öğretmenlerin ürettikleri metaforların kategorilerle ilişkilendirilmesi sonucu oluşan frekans tablosu görülmektedir. Tabloda değerli varlık olarak öğrenci kategorisini en çok sosyo ekonomik düzeyi yüksek okulların tercih ettiği görülmektedir. Zira bu kategoriye ait 9 frekanstan 7’si sosyo ekonomik düzeyi yüksek okullarda çalışan öğretmenlerce tercih edilmiştir. Sınırlandırılan varlık olarak öğrenci kategorisi de sadece sosyo ekonomik düzeyi yüksek okullarda çalışan öğretmenlerce tercih edilmiş olup(makine, yarış atı) diğer okul türleri bu kategoriye ait bir metafor üretmemişlerdir. Yine çaba gösteren varlık, yol gösterilecek varlık ve bilgi alıcısı olarak öğrenci kategorilerine en çok sosyo ekonomik düzeyi yüksek okullarda çalışan öğretmenlerce metafor üretilmiştir. Paralel şekilde amaçsız varlık olarak öğrenci kategorisine ise en çok sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda çalışan öğretmenlerce metafor üretilmiştir. Zira üretilen 10 metafordan 5’i sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda çalışan öğretmenlerce üretilmiştir. Bu durumun farklı sosyo ekonomik çevrelere sahip

okullarda öğrenim gören öğrencilerin yaşam biçimlerinin, hayata bakışlarının farklı olmasından buna göre öğretmenlerin de bu öğrencileri farklı metaforlarla ilişkilendirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Üretilen/biçimlendirilen varlık olarak öğrenci kategorisinde de en az metafor sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda çalışan öğretmenlerce üretilmiştir. Bu durum öğretmenlerin öğrenciye şekil vermede ailelerin daha etkili olduğunu düşünmelerinden bu yüzden de öğretmenlerin öğrencilere yön verme, onları üretme ve şekillendirme konularında kendilerini daha yetersiz hissetmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Çünkü öğretmenler, aileleriyle daha çok vakit geçiren öğrencilerin üzerinde kendi etkilerinin çok daha az olacağını düşünmektedirler. Orta seviyede sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenlerce en çok metaforun (f=11, %64) üretilen/biçimlendirilen varlık olarak öğrenci kategorisine ait olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin orta düzeyde geleneksel rolleri şeklinde algılanmasından kaynaklanabilir. Yalnız öğretmenlerin açıklamalarında dikkat çeken nokta hamurun mayasının, çamurun kıvamının, binanın temelinin uygun olması yönündedir. Algı yine ailenin öğrencinin gelişiminde çok önemli bir yere ait olduğu yönündedir.

Yansıtıcı varlık olarak öğrenci kategorisine sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda çalışan öğretmenlerce en çok metaforun üretildiği görülmüştür. Bunu yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip okullarda çalışan öğretmenlerin ürettikleri metafor sayısı takip etmektedir. Yalnız dikkat çeken nokta sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda çalışan öğretmenlerce üretilen metaforların öğrencinin ailesini yansıttığı yönünde iken *“Bana göre öğrenciler ayna’ya benzer; çünkü aile yaşantılarında ne yaşarlar ise bizlere de onu yansıtırlar. Öğretmenler olarak güzel örnek olmaya çalışsak da onlarla aileleri kadar vakit geçiremiyoruz. Bebeklikten bu yana en büyük rol modelleri aileleridir.”* sosyo ekonomik düzeyi yüksek okullarda çalışan öğretmenlerce üretilen metaforlar öğrencilerin öğretmenlerini yansıttığı (bilgisayardaki uygulama, öğretmenin görünmeyen yüzü, sınıf öğretmeni, aynadaki yansımamız) şeklindedir. *“Bana göre öğrenciler bilgisayardaki uygulamaya benzer; çünkü sizin programlama bilginizi uygulama en iyi yansıtan nesnedir.”* Yüksek sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenler öğrencileri daha olumlu algılamakla birlikte öğrenci başarılarını kendilerine atfederken düşük sosyoekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenler öğrencileri daha olumsuz algılamakla birlikte öğrencilerin gelişiminde ailenin önemi üzerinde durmaktadırlar.

Özetle, öğretmenlerin çalıştıkları okulların bulunduğu sosyo ekonomik çevreye göre öğretmenlerin öğrenci kavramına ilişkin algıları değişmektedir. Yüksek sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda öğretmenler öğrencileri nispeten daha olumlu algılarken düşük sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenler öğrencileri daha olumsuz algılamakta; orta sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda ise öğrenciler daha geleneksel rolleri ile algılanmaktadırlar.

### **Tartışma, Sonuç ve Öneriler**

Bu çalışma, ortaokul öğretmenlerinin öğrenci kavramına ilişkin ürettikleri metaforların belirlenmesini amaçlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde bulgular literatürdeki çalışmalarla ilişkilendirilerek verilecektir.

Bu araştırmaya katılan öğretmenler öğrenci kavramını en çok hamur, ayna, çiçek, fidan, ağaç ve boş levha metaforlarıyla özdeşleştirmişlerdir.

Kıldan, Ahi, Uluman (2012)'in öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada çocuk kavramına ilişkin en çok üretilen üç mecaz fidan, hamur, çiçek; Saban (2009)'ın araştırmasında öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin en çok kullandıkları mecazlar arasında fidan, çiçek, hamur; yine Aydın, Pehlivan (2010)'ın çalışmalarında da öğrencilere dair tohum, fidan, çiçek, ağaç, asker, hamur, arı mecazları ilk sıralarda yer almakta olup bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir. Bizim çalışmamızda farklı olarak ayna metaforu en çok üretilen ikinci metafor( $f=8$ , %9,6) olmuştur. Kıldan, Ahi, Uluman (2012)'in öğretmen adayları ile yürüttüğü boylamsal çalışmada sınıf düzeyine göre üretilen metaforlar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bizim çalışmamızda da öğretmenlerin en çok ürettiği metaforlar önceki çalışmalarda öğretmen adaylarınca en çok üretilen metaforlarla benzerlik göstermekte ve Kıldan, Ahi, Uluman (2012)'in çalışmasını doğrular niteliktedir. Yalnız üretilen olumsuz metaforlara öğretmen adayları ile yapılan çalışmalarda rastlanmazken öğretmenlerden bazılarının özellikle sosyo ekonomik düzeyi düşük çevreye sahip okullarda çalışanların öğrenciyi kalas, rüzgar önünde savrulan kuru yaprak, gundi metaforlarıyla özdeşleştirmeleri deneyimlerin algılar üzerinde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmada oluşturulan metaforlar 8 kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan Bilgi Alıcısı Varlık Olarak Öğrenci, Üretilen ve Şekillendirilen Varlık Olarak Öğrenci, Yansıtıcı Varlık Olarak Öğrenci, Çaba Gösteren Varlık Olarak Öğrenci, Sınırlandırılan Varlık Olarak Öğrenci kategorileri Aydın, Pehlivan (2010)'ın çalışmasıyla paralellik göstermekte; Değerli Varlık Olarak Öğrenci kategorisi Saban(2009)'ın çalışmasıyla paralellik gösterirken, Amaçsız Varlık Olarak Öğrenci, Yol Gösterilecek Varlık Olarak Öğrenci kategorileri bu çalışma sonucunda oluşturulmuştur. Bu durum, alanda uygulayıcı olan öğretmenlerin farklı yaşantılarından dolayı farklı deneyimlere sahip olmaları dolayısı ile algılarının da farklı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Farklı sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenlerin öğrenci kavramını algılayış biçimlerinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bulgular öğretmelerin çalıştıkları okulların bulunduğu sosyo ekonomik çevreye göre öğrenci kavramına ilişkin algılarının değişebileceğini göstermektedir. Yüksek sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda öğretmenler öğrencileri daha olumlu algılarken düşük sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenler öğrencileri daha olumsuz algılamakta; orta sosyo ekonomik çevreye sahip okullarda ise öğrenciler daha geleneksel rolleri ile algılanmaktadırlar. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek okullarda öğrenci başarısı da nispeten yüksektir. Çünkü bu çevredeki aileler çocuklarına daha uygun çalışma ortamları sunmakta; çocukları ile iletişimleri daha yoğun ve yapıcı olmakta, çocuğun özerkliğine ve gelişimine uygun beklentilerde

bulunmakta, çocuğun okuldaki etkinlikleri ile ilgili olup, öğretmeni ile daha sık iletişimde bulunmaktadırlar (Hoover-Dempsey, Bassler, Brissie, 1987; Yıldız, 1999; Ahioğlu, 2006). Bu okullardaki öğrenciler daha gayretli ve amaçlı hareket ettiklerinden öğretmenlerce bu şekilde algılanmış olabilirler. Bunun yanında öğrencilerin çok çalışmasını olumsuz olarak algılayan böylece öğrencileri sınırlandırılan varlık olarak görüp bu durumu olumsuz olarak değerlendiren öğretmenler de bulunmaktadır.

Bu araştırma ortaokul öğretmenlerinin meslek hayatlarında etkileşim içinde oldukları öğrencilerini algılama biçimlerini olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan bir ön çalışma şeklinde tasarlanmış ve sonuçlandırılmıştır. Bu bakımdan burada en çarpıcı kategoriler ve sonuçlar irdelenmiş ve yorumlanmıştır.

Öğrenci kavramının bir bütün olarak açıklanabilmesi için çok sayıda metafora ihtiyaç vardır. Nitekim öğrenci kavramı “amaçsız varlık”, “bilgi alıcısı varlık” olarak algılanabileceği gibi “değerli varlık”, “yol gösterilecek varlık” olarak da algılanabilir. İleriki çalışmalar daha geniş örneklemeler üzerinde gerçekleştirilip daha geniş sonuçlar elde edilebilir.

Sonuç olarak bu çalışma öğretmenlerin çalıştıkları okulun bulunduğu sosyo ekonomik çevrenin özelliklerine göre mesleki yıllarında karşılaştıkları öğrencilere ilişkin algılarının ortaya konulması ve gerekli çalışmaların yapılması açısından önemlidir. Fakat çalışma grubunun çok daha fazla olacağı çalışmalarda bu sonuçlara katkıda bulunulabilecektir.

Elde edilen metaforlara ait mantıksal gerekçeler daha derin irdelenebilir. Olumlu ve olumsuz görüş bildiren öğretmenler ile yeniden görüşmeler yapılarak verdikleri olumlu ve olumsuz görüşlerin gerekçeleri birbir görüşmeler yolu ile alınabilir. Böylece sistemdeki sorunlar ve zorluklar alandaki uygulayıcı olan öğretmenlerin bakış açılarına göre birinci elden incelenip detaylandırılabilir. Örneğin bir öğretmenin *“Öğrenci kavramı hakkını veremiyor; çünkü saygı, şefkat, güzellik olguları tamamen şeklini kaybetmiş durumda. Şiddet, kin ve boşver kavramları öğrenciler yerini almış.”* görüşü ile başka bir öğretmenin *“Bana göre öğrenciler rüzgar önündeki kuru yaprak’a benzer; çünkü bu dönemdeki sosyal ve teknolojik değişim öğrencileri ahlaken geliştireceği yerde gerilemelerine sebep oldu. Kavramlar somutlaştıkça manevi değerlerin önemi azaldı. Önlerine bir hedef koymaksızın sadece yaşamak için yaşayan; ailelerinin önemsemediği, karnını doyurmayı bakmak zanneden ailelerin başlarından savmaya çalıştığı birer varlık olarak yaşıyorlar. Popüler kültüre boşu boşuna uymaya çalışan ahlaki değerleri umursamayan ve gittikçe kaybolan bir nesil.”* ifadesi de oldukça kayda değer görülmektedir. Açıklamada ifade edilen popüler kültür ve sosyal medyanın etkisi ve iyi amaçlı olarak kullanılması için iyileştirici çalışmalar da yapılabilir. Bunun yanında olumsuz algıya sahip öğretmenlerin algılarını değiştirecek motive edici çalışmalar okul rehberlik servisleri, bağlı bulunduğu birimler ile de yürütülebilir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi Gürbüz ve Ocak (2006)’a göre metaforlar, çok karmaşık olguları açıklamada kullanılan iyi bir öğretim tekniği olarak kullanılabileceği gibi bir öğretmenin duygu ve düşüncelerini metaforlar yoluyla geliştirmek mümkündür.

Yani metaforlar yoluyla öğretmenlerin öğrencileri algılayış biçimleri üzerinde düşündürülerek onların sorumluluklarını anlamlandırmalarında yardımcı olabilir. Zira daha önce de belirtildiği gibi yapılan araştırmalar (Albion&Ertmer, 2002) öğretmenlerin öğrencileri algılama biçiminin onların sınıf içindeki davranışlarını şekillendirdiğini göstermektedir. Eğer sosyo ekonomik düzeyi düşük çevreye sahip okullarda çalışan öğretmenlerden de öğrencileri değerli varlık olarak gören öğretmenler varsa demek ki bir şeyler yapılabilecektir.

Benzer şekilde öğretmenlerin ifadelerinden öğrenciler üzerinde ailelerin öğretmenlerden daha çok etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda her okulda veli eğitim seminerleri düzenlenmesi gerek velilerin bilinçlenmesi açısından gerekse olumsuz algıya sahip öğretmenlerin algılarının olumlu olması açısından faydalı olabilir. Zira eğitimde feda edilecek tek bir birey yoktur.

Buna ek olarak, bu tür çalışma sonuçlarının ve öğretmenlerin gerçek hayat uygulamalarını yansıtan örnek olay incelemelerinin öğretmen eğitimi programlarında ilgili derslerde ele alınıp irdelenmesi, öğretmen adaylarının gelecekte karşılaşabilecekleri eğitim ortamlarına dair perspektif kazanmalarını ve bu doğrultuda bakış açılarını geliştirmede faydası olabilir.

#### Kaynakça

- Ahioğlu, Ş. (2006). *Öğretmen Ve Veli Görüşlerine Göre Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Yazma Sürecini Etkileme Biçiminin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Albion, P.R. &Entmer, P.A. (2002). “Beyond the Foundation. The Role of Vision and Belief in Teachers Preparation for Integration of Technology”. *TechTrends*, 46(5), 34-38.
- Aydın, S. ve Pehlivan, A. (2010). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Ve “Öğrenci” Kavramlarına İlişkin Kullandıkları Metaforlar”. *International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 818-842.
- Ben-Peretz, M., Mendelson, N. & Kron, F.W. (2003). “How teachers in different educational context view their roles”. *Teaching and Teacher Education*, 19, 277-290.
- Bozlk, M.. 2002. “The college student as learner: Insight gained through metaphor analysis”. *College Student Journal*, 36, 142-151.
- Cerit, Y. (2008). “Öğretmen Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- Çapan, B. (2010). “Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 140-154.
- Çelikten, M. (2006). “Kültür ve Öğretmen Metaforları”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 269–283.

Hoover-Dempsey, K. V., Bassler, O. C. & Brissie, J. S. (1987). "Parent Involvement: Contributions of Teacher Efficacy, School Socio economic Status, and Other School Characteristics". *American Educational Research Journal*, 24(3), 417-435.

Inbar, D. (1996). "The Free Educational Prison: Metaphors and Images". *Educational Research*, 38(1), 77-92.

Kıldan, A. O., Ahi, B. ve Uluman, M. (2012). "Öğretmen Adaylarının Mecazlar Yoluyla Çocuk Kavramına Bakış Açıları (Boylamsal Bir Çalışma)". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(1), 149-165.

Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). "Eğitim Fakültesini Yeni Kazanan Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş Dersini Almadan önce ve Aldıktan Sonra Öğretmenlik Mesleği Hakkındaki Metaforlarının Karşılaştırılması". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 293- 310.

Saban, A. (2004). "Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 131-155.

Saban, A., Koçbeker B. N. ve Saban A. (2006). "An Investigation of the Concept of Teacher Among Prospective Teachers through Metaphor Analysis". *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2) 509-522.

Saban, A. (2009). "Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.

Seferoğlu, G.,Korkmazgil S. ve Ölçü Z. (2009). "Gaining Insights into Teachers' Ways of Thinking Via Metaphors. *Educational Studies*, 3, 323-335.

Wood, E. F., & Floden, R. E. (1990). "Where Teacher Education Students Agree: Beliefs Widely Shared Before Teacher Education". (*ERIC Document Reproduction Service No. ED 331781*).

Yıldırım, A., ve Şimşek. H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, N. (1999). *Çocukların Okul Başarısında Aile ve Çevresel Faktörlerin Rolü: Orta İkinci Sınıf Öğrencileri İle İlgili Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yob, I. M. (2003). "Thinking constructively with metaphors". *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.